

Ruige dwergvleermuis

foto René Janssen/buitenbeeld

Woontoren voor vleermuizen Ten Boersterbos

Sinds kort is de Noord-Groningse gemeente Ten Boer een bijzonder bouwwerk rijker. Op een bosweide in het circa 35 hectare grote Ten Boersterbos is in het jaar van de vleermuis (2011) een vleermuistoren geplaatst. Deze toren is op 28 april jongleden op feestelijke wijze geopend door de Commissaris van de Koningin de heer Max van den Berg en leerlingen van de basisschool De Poort uit Ten Boer. De toren is een experiment en is ontwikkeld als zomerverblijfplaats voor vleermuizen. Voor zover bekend is het de enige vleermuistoren in de provincie Groningen.

— Albert-Erik de Winter (Landschapsbeheer Groningen)

> DE VLEERMUISTOREN IN HET Ten Boersterbos is geplaatst in het kader van het project B(D)oeiende bosranden, een samenwerkingsverband tussen Landschapsbeheer Groningen, Staatsbosbeheer, Vereniging Groninger Dorpen, ANWB, boseigenaren en dorpsbewoners. Doelstelling van dit project is om in de periode van 2007-2013 achttien eenvormige ruilverkavelingsbosjes in Noordoost-Groningen om te vormen tot gevarieerde en structuurrijke loofbossen die aantrekkelijk zijn voor mens, plant en dier. Voor flora en fauna is het mogelijk om binnen dit project aanvullende voorzieningen te treffen. Inwoners uit het dorp Ten Boer waren in dit geval van mening dat een vleermuistoren een waardevolle toevoeging zou zijn voor dit bos. Bomen in dit bos zijn namelijk nog vrij jong (aanplant 1975) en door afwezigheid van natuurlijke holten en spleten ongeschikt als vaste rust- of verblijfplaats voor vleermuizen. Door plaatsing van een vleermuistoren wordt getracht onderdak te bieden aan vleermuissoorten die het bos momenteel gebruiken als foerageergebied. Tijdens een in 2010 uitgevoerde vleermuisinventarisatie door de Vleermuizenwerkgroep Groningen is gebleken dat in dit bosgebied in ieder geval vleermuissoorten als: ruige dwergvleermuis, gewone dwergvleermuis, laatvlieger, watervleermuis, rosse vleermuis en baardvleermuis aanwezig zijn. Zomerverblijfplaatsen van deze soorten zijn na aller waarschijnlijkheid te vinden binnen de bebouwing van het dorp Ten Boer of in enkele boerderijen die rond het bos gelegen zijn.

Met plaatsing van de vleermuistoren wordt getracht om (zomer)verblijfplaatsen van regionale vleermuispopulaties te versterken. Daarnaast vormt de belangstelling rond plaatsing van de toren een mooie gelegenheid om aandacht te vragen voor de soortgroep vleermuizen. Onbekendheid met deze vliegende zoogdieren en activiteiten als restauratie en isolatie van gebouwen, gebruik van bestrijdings- en houtconserveringsmiddelen, rooien van oude holle

bomen en verdwijning van geschikt jachtgebied zijn namelijk nog steeds belangrijke oorzaken voor het verdwijnen van lokale vleermuispopulaties.

Herkomst vleermuistorens

Vleermuistorens zijn van origine afkomstig uit de Verenigde Staten waar in de staten Texas en Florida aan het begin van de vorige eeuw is geëxperimenteerd met zogenaamde bat towers, grote houten piramidevormige torens waar vleermuizen zich massaal in zouden kunnen vestigen. Deze torens zijn vooral gebouwd bij meren en moerassen en hadden tot doel de biologische bestrijding van malariamug door insectenetende vleermuizen. De vleermuisuitwerpselen onder de torens zouden kunnen worden verzameld en gebruikt als meststof. Een van de weinige overgebleven Amerikaanse vleermuistorens "Perky's Bat Tower" is te vinden nabij Key West (Florida) in de Lower Stugarloef Key. De vermoedelijk enige (20e eeuwse) vleermuistoren van Europa staat sinds lange tijd in het Limburgse Haelen op het Landgoed de Bedelaar. Deze toren (inmiddels Rijksmonument) is hier in 1916 gebouwd, geïnspireerd op de grotere Amerikaanse modellen.

De laatste jaren worden op steeds meer locaties in Nederland vleermuistorens gebouwd of plannen hiervoor ontwikkeld. Zo bestaat het voornemen om in het Gelderse dorp Neede een vleermuistoren te bouwen en is op een militair mobilisatiecomplex bij Baarle-Nassau een vleermuistoren gebouwd. Dit ter compensatie van de sloop van bestaande gebouwen die fungeren als huisvesting voor vleermuizen. Verder is op 3 november 2010 een acht meter hoge stenen faunaflat in Assen geopend. Naast onderdak voor vleermuizen biedt deze toren ook huisvesting aan vogels, amfibieën, insecten en muurvegetaties.

Soortspecifieke informatie

Ruige dwergvleermuis, gewone dwergvleer-

muis, laatvlieger, watervleermuis, rosse vleermuis en baardvleermuis zijn stuk voor stuk vleermuissoorten die een voorkeur hebben voor waterrijke en beboste terreinen. Aangezien in het Ten Boersterbos naast opgaand bos ook enkele grotere water- en moeraselementen aanwezig zijn is dit gebied ogenschijnlijk een zeer geschikt vleermuisbiotoop en waarschijnlijk ook perfect als locatie voor een vleermuistoren. Afhankelijk van de soort zijn zomerverblijfplaatsen van genoemde soorten momenteel te vinden in gebouwen (laatvlieger en gewone dwergvleermuis), oude bomen met natuurlijke holten (watervleermuis en rosse vleermuis) of een combinatie van bomen en gebouwen (ruige dwergvleermuis en baardvleermuis). Vorstvrije locaties waaronder kerkzolders, bruggen en spouwmuren van huizen zijn in Noord-Groningen waarschijnlijk de belangrijkste winterverblijfplaatsen voor deze soorten. Opgemerkt moet worden dat vleermuizen doorgaans hoge eisen stellen aan hun (dag)rustplaatsen. Luchtvochtigheid, materiaalkeuze, tochtstromen, zonoriëntatie, temperatuur, grootte van de invliegopening en kleur zijn allemaal factoren die van invloed zijn op het feit of verblijfplaatsen wel of niet in gebruik worden genomen door vleermuizen. Op basis van deze soortinformatie en inrichtingseisen wordt verwacht dat de vleermuistoren bij Ten Boer op termijn onderdak zou kunnen gaan bieden aan een of meerdere vleermuissoorten.

Technische eisen

Vanaf het begin was het idee om een vleermuisverblijf te ontwikkelen dat geschikt is voor grote aantallen vleermuizen. Om dit te realiseren zijn vleermuisexperts van de Vleermuizenwerkgroep Groningen en Zoogdierverseniging geraadpleegd. Deze hebben vooral gekeken naar de eisen die de verschillende vleermuissoorten stellen aan hun dagrustplaatsen. Bouwkundigen hebben gekeken naar het ontwerp en de sterkte van de constructie. Omdat de toren is

De kast gezien vanaf de onderzijde

geplaatst in openbaar toegankelijk gebied is hierbij extra gelet op zaken als veiligheid en vandalismebestendigheid. Het uiteindelijke bouwwerk is een grote houten kist van 1,5 meter lang en 1 meter hoog/ breed geworden met puntdak en geplaatst op vier ijzeren palen circa vijf meter boven het maaiveld. Voor de buitenzijde van deze kist is gebruik gemaakt van onbehandeld larixhout, het puntdak is voorzien van dakleer. Om inwatering en tochtstroming in de kist te voorkomen zijn alle kieren rond de kist zorgvuldig afgekit. Binnen in de kast zijn platen van ruw onbehandeld vuren bevestigd op variabele afstanden van 3 tot 6 cm. De platen zijn ruw zodat vleermuizen hier grip op kunnen krijgen en zodoende in de donkere ruimten kunnen wegkruipen. Aan de onderzijde is de kist open, vleermuizen kunnen via deze opening de toren in en uit vliegen. Voor een vrije aanvliegeroute naar de invliegopening is de toren geplaatst op een bosweide nabij de bosrand. De toren is hierbij zodanig

geplaatst dat deze niet de hele dag in de (volle) zon staat maar ook niet de hele dag in de schaduw.

Toekomst

Omdat bat towers in de Verenigde Staten nooit op grote schaal zijn gebouwd bestaat het vermoeden dat deze megatoren om de een of andere reden nooit echt in trek zijn geweest als huisvesting voor vleermuizen. Zoekend op het internet blijkt wel dat in de Verenigde Staten tal van kleinere bat towers zijn ontworpen die soms redelijk succesvol lijken te zijn. Deze vleermuiskasten komen wat betreft vorm en grootte redelijk overeen met de vleermuistoren in het Ten Boersterbos. Duits onderzoek naar jachtwildkansels (hoogzit voor jachdoeleinden) heeft daarnaast aangetoond dat in deze houten bouwwerken vaak vleermuizen zijn gehuisvest. Vooral wildkansels in de buurt van bosranden blijken vaak vleermuizen te herbergen. Ook in de vleermuistoren van Baarle-Nassau zijn

inmiddels de eerste vleermuizen waargenomen. Hoewel ook de omstandigheden voor de vleermuistoren in het Ten Boersterbos gunstig lijken, is het nog even te vroeg om hier uitspraken over te kunnen doen, de toren staat hier namelijk nog maar drie maanden. De komende jaren zullen Landschapsbeheer Groningen en de Vleermuizenwerkgroep Groningen het gebruik van de toren nauwlettend in de gaten houden. We hebben goede hoop dat een of meerdere van de genoemde vleermuissoorten de vleermuistoren op termijn zullen weten te vinden en deze zullen gaan gebruiken als zomerverblijf of misschien zelfs wel als kraamplaats.<

*Albert-Erik de Winter,
a.e.de.winter@landschapsbeheergroningen.nl*

Meer informatie
www.vleermuizendorp.nl
www.landschapsbeheergroningen.nl